

Nordmenn er i dag verdens fjerde høyeste folkeslag. Amerikanerne, derimot, krymper. I to hundre år raget de høyest. Nå må de se seg kraftig slått av europeerne.

Neimen, så store vi er blitt

BARE NEDERLENDERE, tyskere og svensker kan se ned på nordmenn. Sammenligningen baserer seg på målinger av 19 år gamle mannlige rekrutter rundt om i verden.

Nordmenn har strukket seg over 10 centimeter de siste hundre årene. Fra å være et kortvokst og fattig folkeslag, rager vi i dag over de fleste i verden med våre 179,9 centimeter. Vi har velferdssamfunnet å takke, ifølge forsker John Komlos.

– Norge har klart å omsette rikdom til fysisk sunnhet. Økt gjennomsnittshøyde er et tegn på at et folkeslag har det bra. De skandinaviske landene har en svært høy biologisk levestandard, sier Komlos på telefon fra Universitetet i München hvor han er professor, og blant rekrutter født her i gamle Vest-Tyskland er høyden 180,1 centimeter.

Komlos er verdens ledende ekspert på «antropometrisk historie». Det vil si at han studerer utviklingen av menneskets høyde, i sammenheng med økonomi, sunnhet og velferd. Nå har han konkludert med at den europeiske sosialdemokratiske modellen gir bedre helse og dermed høyere mennesker enn den amerikanske markedsstyrte kapitalismen.

HØYDE BRUKES i dag blant annet av FN til å måle ernæring i utviklingsland. Mens høyde innen et land (Ola er høyere enn Per) vanligvis er genetisk betinget, er høyde mellom nasjoner (nordmenn er høyere enn egyptere) regnet som et resultat av levestandard.

– Høyde er en av flere metoder for å måle levestandard. Jeg mener det er en god målestokk, fordi det forteller hvordan et folkeslag behandler sine barn og unge.

– Betyr dette at alle folkeslag kan bli like høye?

– Det finnes en del folkeslag, pygmeer for eksempel, som er små av genetiske årsaker. Men det hører til sjeldenhetene.

– Hva med asiater?

– Vel, japanerne er et godt eksempel. De har nå en gjennomsnittshøyde på 171. Det er en kraftig økning, som faller sammen med landets økonomiske utvikling.

Japanerne var en gang verdens korteste industrinasjon. Nå er unge japanske menn med sine 171,2 centimeter nærmere amerikanerne på 176,7 centimeter.

vekst

tekst: christina pletten
illustrasjon:
per erik helle

PÅ SOKKELESTEN, uten cowboyhatt eller nisselue, var den jevne amerikaner i 1860 hele 5 centimeter høyere enn Ola Nordmann.

Gjennomsnittshøyden til en norsk mann var den gang 169 centimeter. Amerikanerne var verdens høyeste med et gjennomsnitt på 174 centimeter. I to hundre år, fra midten av 1700-tallet, kunne amerikanerne se ned på andre folkeslag.

Men så, på midten av 1900-tallet, skjedde det noe besynderlig. Selv om amerikanernes rikdom økte, og Europa lå i grus etter krigen, begynte høydeforskjellen å utjevnes.

Snart hadde europeerne strukket seg forbi amerikanerne. I dag er det en forskjell på opptil 7 centimeter i europeisk favør. Og forskjellen øker, fordi amerikanerne har begynt å krympe.

– Dette er på mange måter et mysterium, sier John Komlos.

De har gått fra å være høyest til å være tjukkeste. Amerikanerne er nå bare 176,7 centimeter i gjennomsnitt. Det er over 3 centimeter lavere enn nordmenn og nær 7 centimeter lavere enn nederlenderne. Komlos har ikke tatt med innvandrere og dem av asiatisk og latinamerikansk herkomst i undersøkelsen.

AMERIKANERNES BIOLOGISKE velferd stemmer ikke overens med et land som anser seg for å være «verdens beste» og har verdens høyeste brutto nasjonalprodukt. Svaret ligger sannsynligvis et sted mellom McDonald's og et skrøpelig helsevesen.

– Vi bruker ofte inntekt

som en indikator på levestandard. Men det er ikke nødvendigvis en riktig målestokk. En families inntekt forteller deg ikke om barna spiser sunn mat, eller får bra nok helseslett.

I USA er det 40 millioner som ikke har helseforsikring og 35 millioner som lever under fattigdomsgrensen.

SÅ ER DET KOSTHOLDET, da. Fast food og snacks har gjort at to tredjedeler av befolkningen er overvektige og fete.

– Feilaktig kosthold kan føre til at barn ikke får i seg de nødvendige næringsstoffer, sier han.

Forurensing er en annen viktig faktor. Europa har i større grad enn USA vært opptatt av miljøvern og har hatt strengere regler for landbruket.

En rekke andre forhold kan også være med å bestemme hvor høye et folk skal bli. Barns stressnivå og psykiske helse er viktig, og her spiller ting som sikkerhet og kriminalitet inn. For ikke å snakke om mosjon.

– Mange barn får ikke nok mosjon i dag. Foreldrene har kanskje ikke tid til å lage sunn mat. Stressnivået er høyt. Da kan det gjøre utslag i veksten, sier forskeren.

Komlos er en sterk forsvarer av den europeiske velferdsstaten. Han mener det systemet vi har bygd opp i Europa siden annen verdenskrig har klart å omsette materiell velstand til biologisk velvære for alle.

Men ting kan tyde på at nordmenn har sluttet å vokse. Også i Europa blir vi tjuukkere og mer sedate. Vi

spiser ikke sunt. Komlos er bekymret for tilsetningsstoffene i maten vi spiser.

– Ingen vet hvilken effekt det vil ha på helsen vår på lang sikt, sier han. – Kosthold er en svært viktig faktor.

– I Norge er den mest populære middagen frossen-pizza.

– Vel, det kan se ut som nordmenn sluttet å vokse på nittitallet. Dere har ikke vokst de siste ti-femten årene.

HØYDEN ER BARE DELVIS forhåndsbestemt av genene våre. De angir en mulig maksimumshøyde. Men resten

avgjøres av levestandard og kosthold.

Mennesket vokser mest i tre intense faser av barndommen: I spedbarnsalderen, mellom seks og åtte og i puberteten. Et dårlig kosthold kan gjøre et barn opptil ti centimeter kortere enn det han har muligheter til å

bli, ifølge enæringseksperter.

Det er grenser for hvor høye vi kan bli. Den ideelle høyden for en mann er et sted mellom 185 og 190 centimeter, sier Komlos.

– Alt over det kan føre til belastninger på skjelettet og slitasjeskader, sier Komlos.

retro

Kjetil Wold

Mambofeber

Denne uka går turen til Malmö, hjembyen til Wilmer X – Sveriges sjuende beste band gjennom tidene, etter Ebba Grön, Imperiet, Abba, Cardigans, Kent og Bob Hund, ja og kanskje Dr. Kosmos og The Hives.

«Mambo feber» er i alle fall en av de morsomste svenske rockeplatene som er gitt ut. Mens andre svenske band på 1980- og begynnelsen av 90-tallet leverte sanger om det grufulle livet i det sosialdemokratiske sikkerhetsnettet, skrev Nisse Hellberg fornøyelige sanger om for eksempel livet i jungelen.

«Møt mej i din djungel» er en av de stiligste låtene på bandets ildfulle dobbelalbum «Mambo feber». Albumet kom i 1991 – og var en av det årets få lekne og humorfylte plater.

M-m-m-m-m-m-m-m-m-møt mej i din djungel, møt mej i din djungel, skriker Nisse ut i rollen som kjærlighetssyke Djungel Jim. Han venter på sin tur hos

Wilmer X:
«Mambo feber», Emi
Utgivelsesår:
1991
Produsent:
Dan Sundquist

denne jungelens dronning som ikke bare behager sine jungelgutter, men også spiser dem opp!

Slikt liker vi. Ikke å bli spist opp av kjærlighetssultne damer, men herlig skeiv og sjølironisk humor. Dessuten: Jeg blir alltid positivt overrasket over svensker med humor. En lang oppvekst (den er ikke over ennå) har lært meg at finnene er de sære og av og til geniale danskene de nakne og svenskene de seriøse og grå.

At Evert Taube diktet flere av sine beste viser inn i sensuelle søramerikanske settinger er høyst forståelig. Og Nisse sender sin hilsen til helten Taube i tittelkuttet – den frodige mamborockeren «Mambo feber»: *Jag vet ju ingenting om flickan från Havanna / vacker och mjuk som honung ska hon va.»*

Wilmer X gjør på «Mambo feber» et forsøk på å bryte med tristessen. Og bandet fyrer opp sanger som henter det musikalske drivstoffet fra Amerika – her er boogie, blues, country, mambo og swamp, alt fortolket og satt inn i en vridd skånsk virkelighet.

Ikke misforstå: Wilmer X er ikke bare livsbejaende og morsomme, bandet har også sine seriøse sider. Men innpakningen er takk og pris ikke gråbrun som innsiden av en Ikea-pose.

Wilmer X ble dannet som Wilmer Pitt i 1978 – og hadde sin første spillejobb i Pildammskolans aula i Malmö 7. april samme år. De siste par-tre årene har det vært nokså rolig om bandet. Men det har heldigvis ikke kommet meldinger om at det er oppløst.

I mellomtiden: Digg disse upretensjese sangene. «Om bara du ville be mej», «Vem sov i din säng?», «En modig mann» og Shim Shimmy».